

Jak zaujmout talentované budoucí vysokoškoláky pro studium učitelství?

Výsledky šetření mezi účastníky Národních srovnávacích zkoušek v roce 2022

Autoři: Jakub Drbohlav, Petra Hubatková (MŠMT)

Manažerské shrnutí:

- V ČR existují téměř 6 tisíc akademicky talentovaných uchazečů o VŠ studium¹, kteří jsou otevření profesi učitelství, ale nepodali si přihlášku k jeho studiu. Tento počet představuje významný nevyužitý potenciál: je to zhruba dvojnásobek ročního počtu absolventů studia učitelství.
- Tito uchazeči sice věří, že by je studium učitelství připravilo odborně, nevěří ale, že by je naučilo učit a pracovat s dětmi. Studium zároveň nevnímají jako výzvu.
- Negativně vnímají především profesi učitele: mají za to, že učitelství je stresující práce bez dostatečného respektu, s malým prostorem pro kariérní růst a uzavírající cestu k jinému atraktivnímu zaměstnání.
- Představy o profesi učitele ani o studiu však u uchazečů vždy neodpovídají skutečnosti. Znalost výše platů učitelů (v r. 2021 téměř 50 tisíc Kč pro učitele ZŠ) a relativně vyššího objemu praxí v nových akreditacích studia učitelství (10-15 %), by ke studiu učitelství přivedla 14 % z nich.
- Talentované uchazeče o VŠ studium by obecně ke studiu učitelství přilákalo, kdyby bylo orientované více prakticky. Vyjádřila se tak téměř čtvrtina z nich.
- Efektivní cestou, jak využít významný potenciál akademicky talentovaných uchazečů o VŠ studium, kteří jsou sice otevření studiu učitelství ale nehlásí se k němu dnes, je proto jednak jasná komunikace benefitů profese učitele (především finančního ohodnocení), jednak větší důraz na praktickou orientaci studia učitelství.

O tomto dokumentu

Tento report shrnuje výsledky šetření, které bylo zaměřené na 1) zájem uchazečů o studium na VŠ jít studovat učitelství, 2) překážky, kvůli kterým si ke studiu učitelství přihlášku nepodali, a 3) testuje některé motivátory, které by mohly uchazeče k podání přihlášky ke studiu učitelství motivovat.

Šetření realizovalo Ministerstvo, školství, mládeže a tělovýchovy (dále „MŠMT“) spolu se společností SCIO.

Respondenty byly účastníci 4. termínu Národních srovnávacích zkoušek v roce 2022, tedy uchazeči o studium VŠ. Šetření se zúčastnilo 2254 respondentů online a 4097 fyzicky, formou papírového dotazníku.

Metodologicky je třeba upozornit, že účastníci Národních srovnávacích zkoušek tvoří velkou část uchazečů o VŠ studium, je však možné, že se v některých klíčových aspektech liší od zbytku populace uchazečů o VŠ studium. Zároveň je třeba upozornit, že pedagogické fakulty nevyžadují

¹ Tj. uchazečů, kteří dosáhli v testu obecných studijních předpokladů v Národních srovnávacích zkouškách společnosti SCIO percentilu vyššího než 75.

pro přijetí ke studiu učitelství výsledky Národních srovnávacích zkoušek. Výzkum tedy nezasahuje uchazeče o studiu, kteří chtějí studovat jen učitelství a nepotřebují Národní srovnávací zkoušky absolvovat. Domníváme se však, že je toto omezení nepodstatné, neboť ve výsledcích s touto skupinou nepracujeme: hledáme naopak, jak ke studiu přilákat uchazeče o studium, kteří si přihlášku ke studiu učitelství nepodali.

Hlavní zjištění

V tomto reportu se zaměřujeme především na akademicky talentované uchazeče o VŠ studium, otevřené studium učitelství. Jako akademicky talentované označujeme uchazeče s percentilem >75 v testu obecných studijních předpokladů (dále „OSP“), tedy čtvrtinu uchazečů s nejlepšími výsledky v tomto testu v Národních srovnávacích zkouškách.

1. V ČR existuje potenciál téměř 6 tisíc akademicky talentovaných uchazečů o VŠ studium, kteří jsou otevření profesi učitelství, ale nepodali si přihlášku k jeho studiu.

Z akademicky talentovaných uchazečů o VŠ studium 6 % explicitně uvedlo, že by chtělo jít učit, ale nepodali si přihlášku ke studiu učitelství; 19 % poté uvedlo, že si také nepodali přihlášku a chtěli by učit tak napůl. Celkem jde tedy o 25 % ze čtvrtiny uchazečů s nejlepšími výsledky v testu OSP, tedy zhruba 6 % všech uchazečů. Tento podíl extrapolujeme na celkový počet uchazečů o VŠ studium, který v roce 2021 činil 96 tisíc². Z toho vyplývá, že v ČR bylo v loňském roce zhruba 5 800 takových uchazečů, tedy téměř 6 tisíc.

Ve stejném roce absolvovalo studijní programy vedoucí ke kvalifikaci učitele zhruba 2 600 absolventů.³

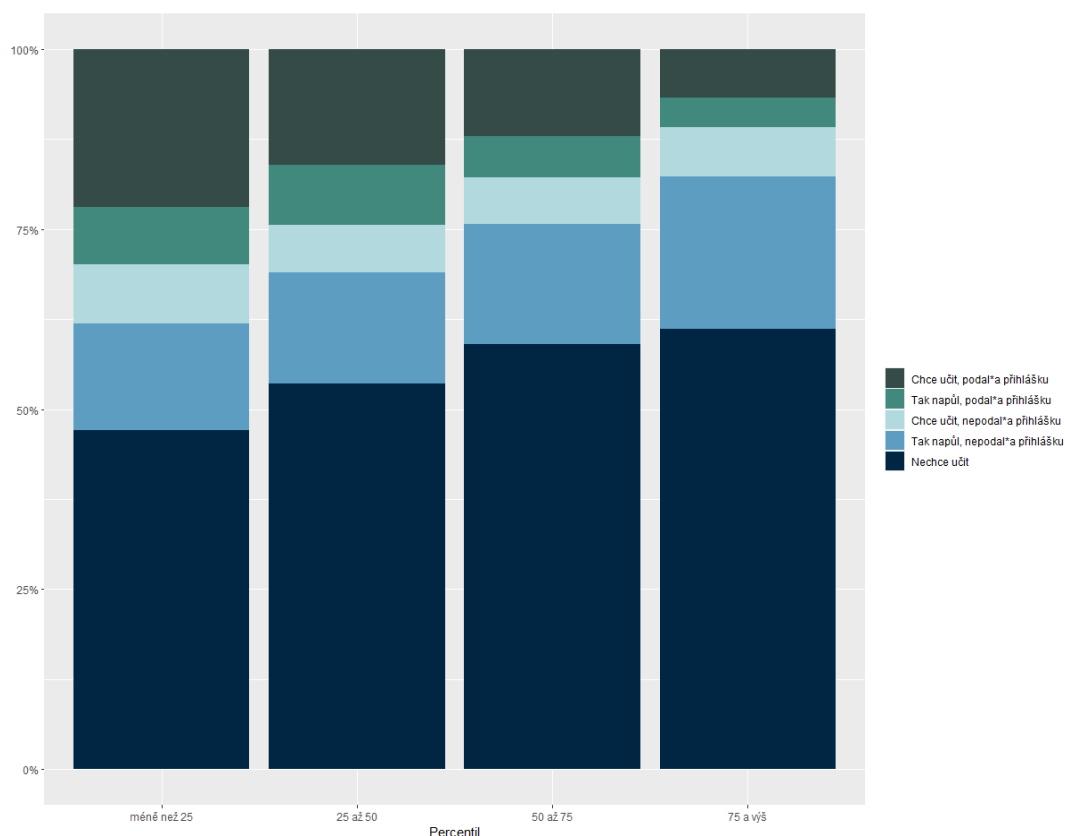
Potenciál akademicky talentovaných uchazečů, otevřených studiu učitelství tedy převyšoval zhruba dvakrát počet absolventů učitelství v roce 2021/2022. Tento potenciál je tak skutečně významný a nabízí významnou cestu pro zlepšení kvality českého vzdělávacího systému.

Obecně platí, že čím lepší výsledky OSP, tím méně jsou uchazeči o studium VŠ otevření studiu učitelství. To je pravděpodobně důsledek relativně nižší prestiže učitelského povolání mezi nejtalentovanějšími uchazeči, který je minimálně zčásti přirozený, protože pravděpodobně vnímají možnost většího výběru z možných zaměstnání pro vysokoškoláky.

² Zdroj: SIMS (Sdružené informace matrik studentů).

³ Zdroj: SIMS, vlastní analýza MŠMT.

Graf 1: Podíl uchazečů podle otevřenost učít, toho, zda si podali přihlášku ke studiu učitelství, v závislosti na výsledcích testů OSP (vzestupně, po kvartilech)

Uchazeči, kteří si přihlášku ke studiu učitelství podali, měli ve většině (63 %) tuto volbu na prvním nebo druhém místě, jen třetina (34 %) ale na místě prvním. K těmto výsledkům je však třeba přistupovat s vědomím výrazného metodologického omezení tohoto šetření. Značná část populace uchazečů o studium učitelství totiž v šetření není zahrnuta z důvodu vlastních přijímacích testů univerzity nebo fakulty. Pedagogické fakulty (kteří produkují zhruba 80 % absolventů učitelství) totiž při přijímacím řízení nevyužívají výsledky Národních srovnávacích zkoušek.

Tabulka 1. Pořadí volby studia učitelství mezi uchazeči, kteří k učitelství podali přihlášku

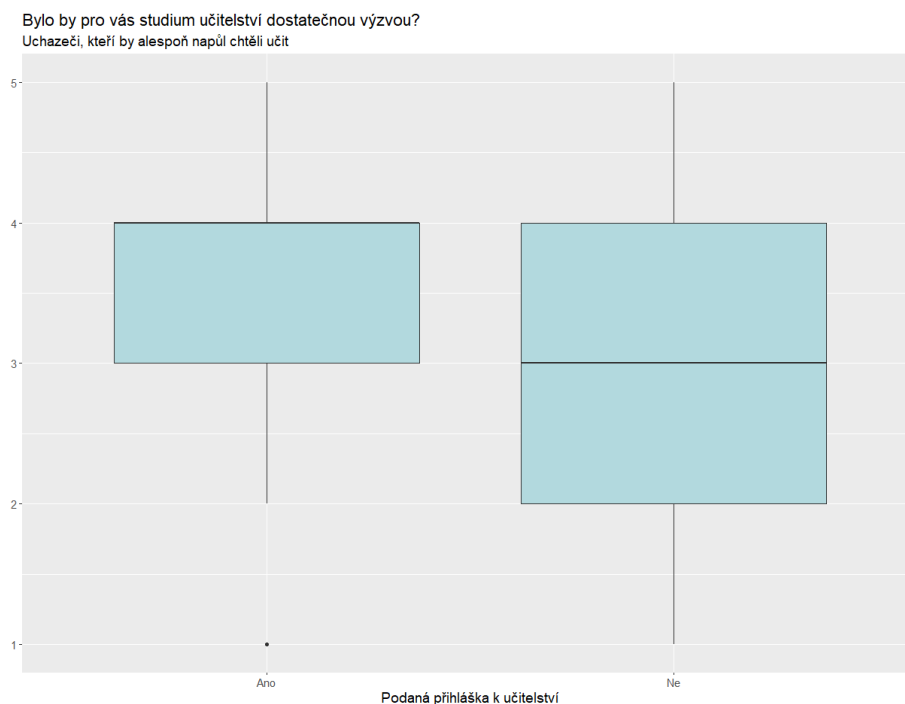
Volba	n (v %)
1.	497 (34 %)
2.	417 (29 %)
3.	279 (19 %)
4.	150 (10 %)
5. a vyšší	63 (4 %)
Neuvedeno	37 (3 %)

V další části tohoto reportu se snažíme identifikovat hlavní důvody toho, proč si 6 tisíc akademicky talentovaných uchazečů otevřených učitelství ke studiu nepodává přihlášku. Na základě porozumění jejich pohledu chceme identifikovat způsoby, jak je ke studiu učitelství a profesi učitele získat.

- Akademicky talentovaní uchazeči otevření studiu učitelství, kteří si k němu nepodali přihlášku, věří, že by je studium učitelství připravilo odborně, nevěří ale, že by je naučilo učit a pracovat s dětmi. Studium zároveň nevnímají jako výzvu.**

S podáním přihlášky ke studiu učitelství se přímo pojí to, zdali vnímá budoucí vysokoškolák takové studium jako výzvu ($r = 0,36$). Tedy uchazeči otevření studiu učitelství, kteří si k němu nepodali přihlášku, studium vnímají výrazně méně často jako výzvu proti uchazečům, kteří si k němu přihlášku podali.

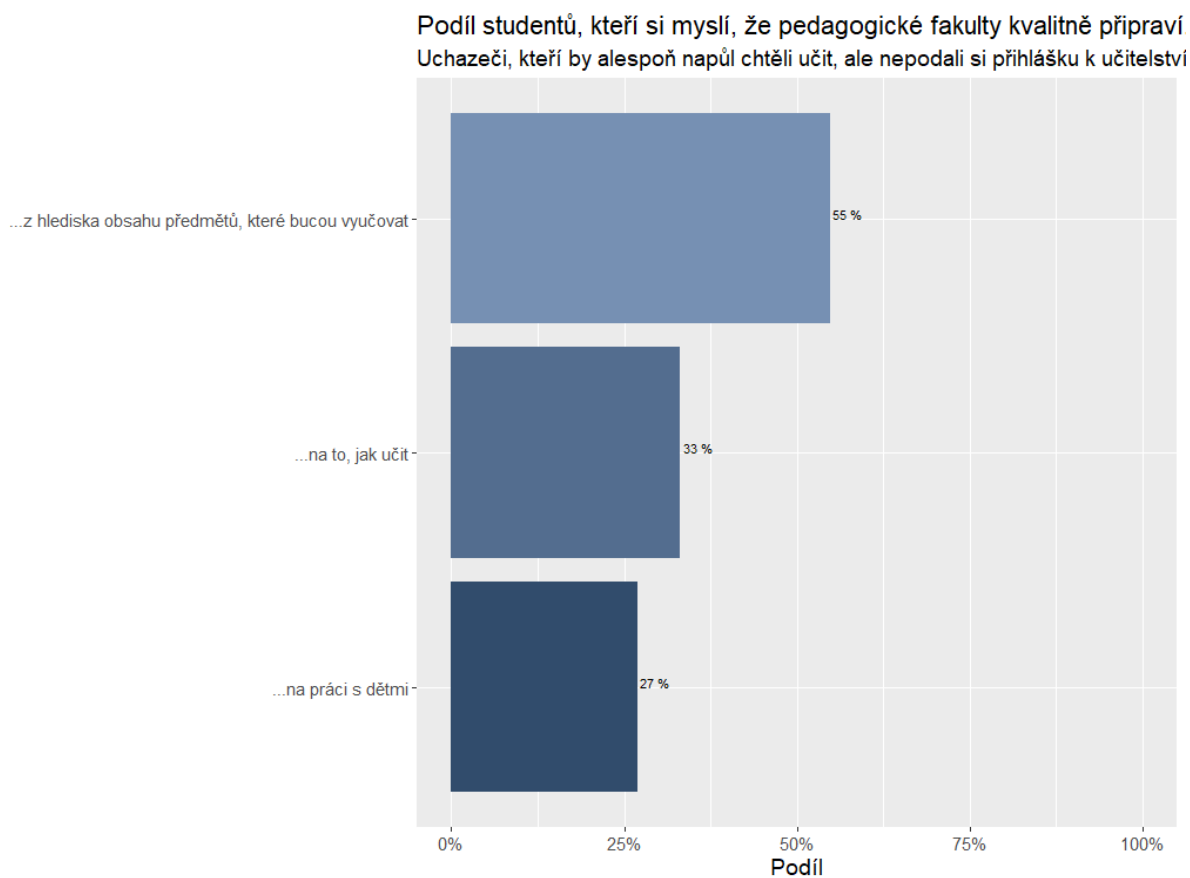
Graf 2: Uchazeči, otevření studiu učitelství, podle podání přihlášky ke studiu a toho, zda studium vnímají jako výzvu (rozložení odpovědí na škále 1-5, 1=rozhodně ne, 5=rozhodně ano ; boxplot)

Korelace (r) je ukazatel toho, jak moc se spolu dvě věci (proměnné) souvisí, resp. jak moc se spolu vyskytují. Pozitivní vztah ($r > 0$) říká, že pokud se změní hodnota jedné proměnné (např. to, nakolik hodnotí účastník NSZ studium učitelství jako výzvu), s velkou pravděpodobností by se tak změnil i hodnota druhé proměnné (např. podání přihlášky), a to stejným směrem. Při korelaci 0,36 tak uchazeč, pro kterého by bylo studium výzva, si určitou pravděpodobností nejspíš podá ke studiu přihlášku, a naopak. Korelace může naznačovat kauzalitu (daná proměnná je příčinou jiné proměnné), ale sama o sobě k prokázání příčiny nestačí.

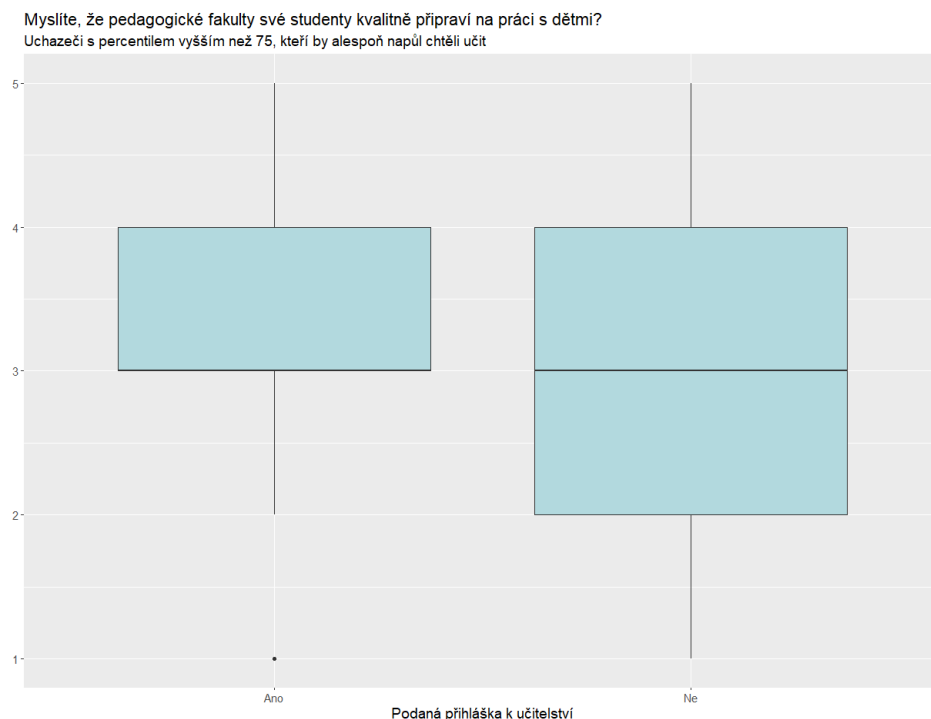
Současně jsou uchazeči, kteří si ke studiu učitelství přihlášku nepodali, skeptičtí k tomu, že je fakulty zvládnou připravit na práci s dětmi nebo na to, jak učit. Tato dvě přesvědčení spolu velmi silně souvisí ($r = 0,61$). Naopak více než polovina budoucích vysokoškoláků, kteří by učitelství zvažovali alespoň napůl, se domnívá, že fakulty zvládnou budoucí učitele připravit z odborného hlediska vyučovaných předmětů.

Graf 3: Podíl uchazečů otevřených studiu učitelství, kteří si nepodali přihlášku podle názorů na kvalitu aspektů studia učitelství

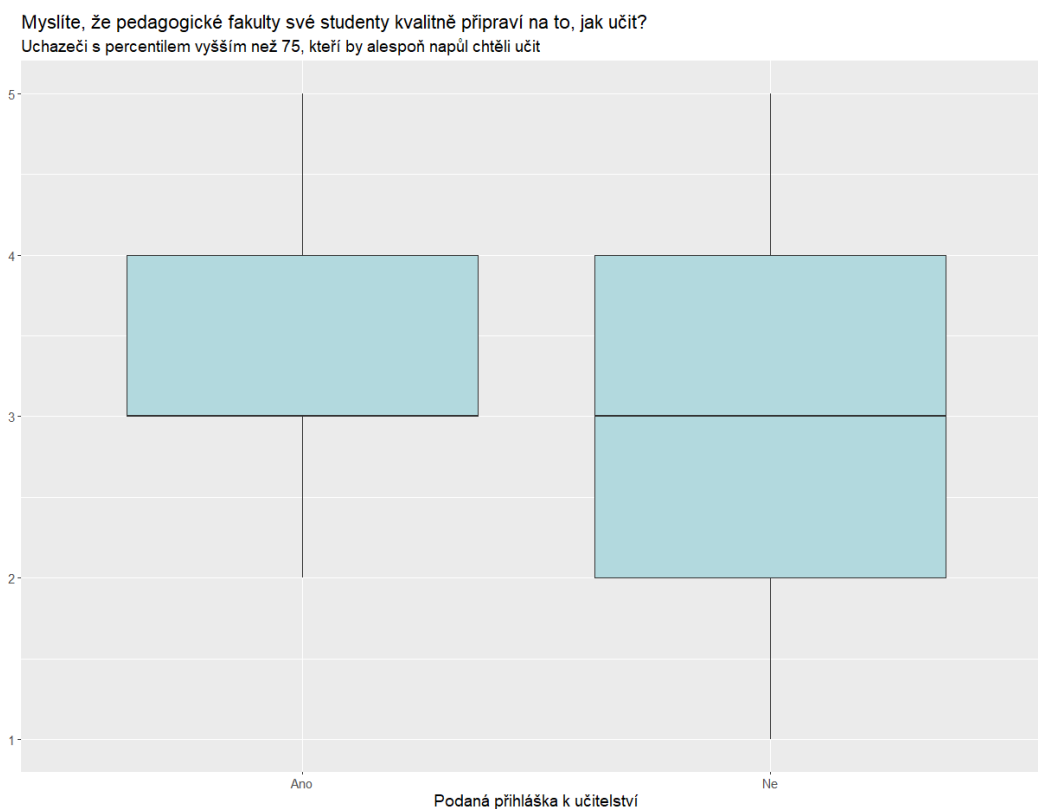

Talentovaní uchazeči (s percentilem OSP vyšším než 75), kteří by chtěli učit alespoň napůl a podali si k učitelství přihlášku, jsou ohledně přípravy na práci s dětmi a na to, jak učit, spíše optimističtější než ti, kteří si přihlášku nepodali. Ve středové tendenci se ale skupiny shodují. Obecně ale budoucí vysokoškoláci s vyšším percentilem méně věří tomu, že je FPU zvládnou připravit na to, jak učit ($r = -0,21$).

Graf 4: Uchazeči s percentilem >75, otevření studiu učitelství, podle podání přihlášky ke studiu a toho, zda si myslí, že by je studium připravilo na práci s dětmi (rozložení odpovědí na škále 1-5, 1=rozhodně ne, 5=rozhodně ano ; boxplot)

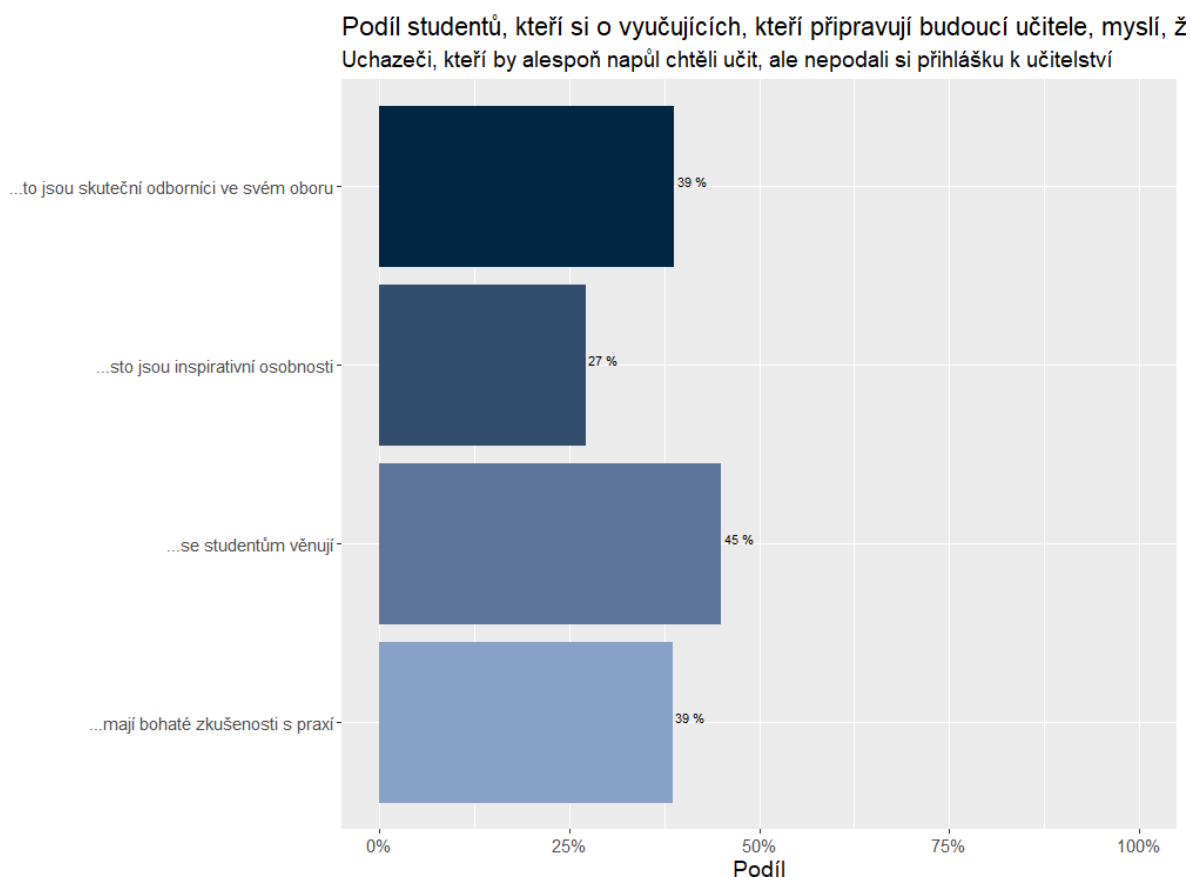

Graf 5: Uchazeči s percentilem >75, otevření studiu učitelství, podle podání přihlášky ke studiu a toho, zda si myslí, že by je studium připravilo na to, jak učit (rozložení odpovědí na škále 1-5, 1=rozhodně ne, 5=rozhodně ano ; boxplot)

Dále jsme se zaměřovali na postoje o vyučujících na FPU. Téměř polovina uchazečů, kteří by o studiu učitelství uvažovali alespoň napůl, si myslí, že se vyučující na FPU svým studentům věnují. Menší část již věří, že to jsou odborníci nebo že mají bohaté zkušenosti z praxe. Nejméně věří tomu, že to jsou inspirativní osobnosti. Budoucí vysokoškoláci, kteří mají spíše pozitivní zkušenosti se základním a středním vzděláváním, se více domnívají, že pedagogové na FPU inspirativní osobnosti, a naopak ($r = 0,27$).

Graf 6: Podíl uchazečů, otevřených studiu učitelství, kteří si nepodali přihlášku podle názorů na vzdělavatele budoucích učitelů

Obecně jsou spolu přesvědčení o získaných znalostech a vyučujících na FPU pozitivně provázaná. Jinými slovy lze předpokládat, že pokud daný budoucí vysokoškolák chová pozitivní představy o jednom aspektu výuky na FPU, bude pravděpodobně mít pozitivní představu i o jiné složce studia učitelství.

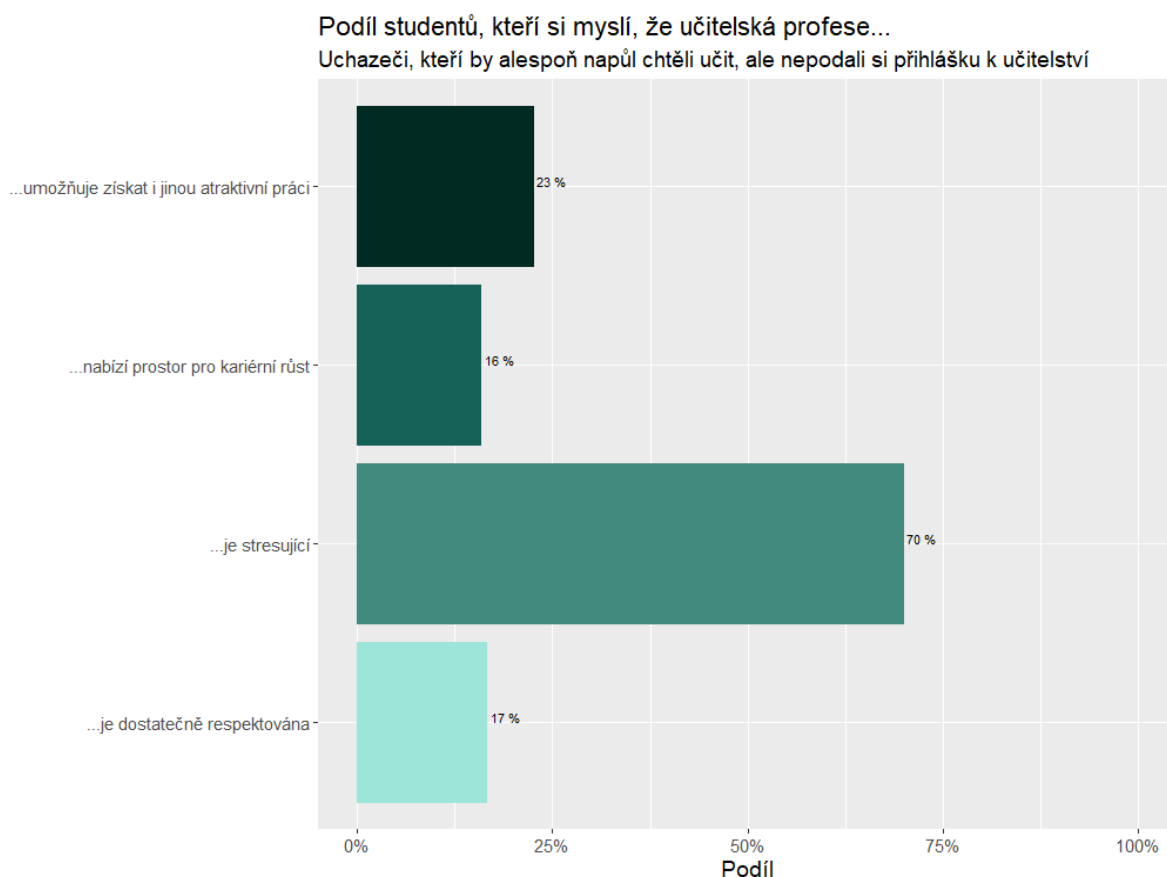
3. Akademicky talentovaní uchazeči, otevření studiu učitelství, kteří si k němu nepodali přihlášku, vnímají velice negativně postavení profese učitele: mají za to, že to je stresující práce bez dostatečného respektu, s malým prostorem pro kariérní růst a uzavírající cestu k jinému atraktivnímu zaměstnání

V předcházející části jsme se zaměřovali na názory akademicky talentovaných uchazečů na studium učitelství, v následující části sledujeme jejich představy o profesi učitele jako takové. Téměř 70 % budoucích vysokoškoláků, kteří si nepodali přihlášku ke studiu učitelství, ale alespoň napůl by učit chtěli, vnímá profesi učitele především jako stresující. Účastníci NSZ také vidí omezené možnosti v případném kariérním růstu nebo získání jiné atraktivní práce, než je učitelství.

Zajímavé je, že jednotlivé představy o profesi nesouvisí nebo souvisí velmi slabě s představami o studiu učitelství.

Šetření neumožňuje zjistit, zda je pro rozhodnutí uchazečů začít studovat učitelství důležitější představa o profesi učitele než o studium samotném. Jednoznačně ale ukazuje, že jen velice malý podíl těch, kteří učitelství studovat nejdou, vnímá profesi učitele jako atraktivní kariérní volbu.

Graf 7: Podíl uchazečů, otevřených studiu učitelství, kteří si nepodali přihlášku podle názorů na profesi učitele

4. Efektivním způsobem, jak využít potenciál talentovaných uchazečů, otevřených učitelství, ale kteří si k němu nepodali přihlášku, je komunikace aktuální reálné výše platů učitelů na jedné straně a praktické orientace studia učitelství na straně druhé.

Znalost výše průměrného platu učitele (téměř 50 tisíc korun pro učitele ZŠ v r. 2021) by v rozhodování ovlivnila 12 % uchazečů o studium na VŠ, kteří si nepodali přihlášku, ale chtěli by alespoň napůl učit. Znalost této výše platu přitom pozitivně ovlivnila 17 % akademicky talentovaných budoucích vysokoškoláků, kteří se rozhodli podat si přihlášku ke studiu učitelství. Ukazuje se tak, že znalost výše platu může přilákat ke studiu učitelství značnou část akademicky talentovaných uchazečů.

Znalost podílu praxe během studia učitelství (10-15 % objemu studia v nových akreditacích) by pozitivně ovlivnila rozhodnutí jít studovat učitelství u 8 % talentovaných uchazečů, kteří by alespoň

napůl chtěli učit. Pokud by bylo studium učitelství orientováno více prakticky, uvažovalo by o něm dokonce 24 % talentovaných uchazečů, kteří si nepodali ke studiu učitelství přihlášku.

Trojnásobný podíl respondentů, kteří by si přihlášku podali, kdyby bylo studium orientováno více prakticky (24 %), proti podílu (8 %) těch, které by pozitivně ovlivnila znalost stávajícího objemu praxí ve studiu, může ukazovat na to, že stávající podíl praxí je pro uchazeče stále příliš malý na to, aby považovali studium za dostatečně připravující na praxi.

Obecně ochota jít učit silně souvisela s praktickou orientací studia učitelství – čím více by účastníci NSZ chtěli učit, tím více by chtěli, aby studium učitelství bylo prakticky orientované; v takovém případě by pak více uvažovali o podání přihlášky ($r = 0.5$).

Množina talentovaných uchazečů, které by pozitivně ovlivnila v podání přihlášky znalost výše platů (12 %) se s množinou, kterou by pozitivně ovlivnila informace o aktuálním objemu praxí ve studiu (8 %) ze 30 %. Obě informace o aktuálním platovém ohodnocení učitelů a objemu praxí ve studiu by tak pozitivně ovlivnilo k podání přihlášky 14 % z téměř 6 tisíc talentovaných uchazečů, otevřených učitelství, kteří si ale k němu nepodali přihlášku. To odpovídá zhruba 800 akademicky talentovaných uchazečů a třetině absolventů v r. 2021/2022.